

Text a foto **Günter Bartoš**

Příbor:

první tři roky Sigmunda Freuda

Před sedmdesáti lety, 23. září 1939, zemřel v londýnském exilu zakladatel psychoanalýzy **Sigmund Freud**. Z psychoanalytického hlediska není důležitý konec života, ale spíš jeho začátek, první tři až čtyři roky, které člověka nejvíc formují. Freud je prožil v moravském Příboru, jinak bezvýznamném městečku v předhůří Beskyd.

Ve svém *rodném městě*
je Freud stále
uctíván jako bůh

Freudův otec Jákob si ten památný den, kdy se Sigmund narodil, zaznamenal takto: „Můj syn Schlomo Sigismund se narodil v úterý, první den měsíce ijar 5616 v půl sedmé odpoledne. Mohelem (obřezávačem) byl pan Samson Frankl z Ostravy, kmotry byli pan Lippa Horowitz a jeho sestra Mirl, děti Rabiho z Czernowitz.“ Dějiny psychoanalýzy začaly tedy 6. května 1856 v prvním patře malého domku v příborské Zámečnické ulici. Jákob Freud měl tehdy už dva dospělé syny Emanuela a Filipa z prvního manželství. Po ovdovění a intermezzu s tajemnou družkou Rebekou se znovu oženil s Amálií Nathansovou, která byla o dvacet let mladší. Ta přivedla na svět budoucího zakladatele psychoanalýzy.

Oidipus z Příboru

Neobvyklé rodinné konstelaci s krásnou mladou matkou, nevlastními bratry v jejím věku a postarším otcem, který na rodinných fotografiích vypadá spíš

jako jejich dědeček, vděčíme za Freudovu teorii o oidipovském komplexu. „Vše bylo na první pohled správné a logické, ale byla zde jedna nepochopitelná věc: proč spal v posteli s Amálií Jákob a ne Filip?“, píše psychoanalytik a Freudův životopisec Ernest Jones.

Kvůli věkovému rozdílu rivalizoval malý Sigi o přízeň matky spíš s nevlastními bratry než s otcem. S narozením mladšího bratra Juliuse přichází do oidipovského schématu další soupeř. Prvorozený Sigmund (jméno si změnil během studií) žárlí, přeje mu to nejhorší. Po sedmi měsících Julius umírá, což ve Freudovi vyvolává výčitky, kterých se už nikdy nezbaví.

Mein goldener Sigi

Podle Sigmunda Freuda je ve vývoji člověka rozhodující rané dětství, protože „v prvních třech či čtyřech letech života se dojmy fixují a vytvářejí se způsoby reakce na okolní svět, které nemohou být žádným pozdějším zážitkem, byť sebevětšího významu, překonány“. Určujícím

V tomhle domě se zrodila psychoanalýza

Freudovo narození je *nejvýznamnější*

faktorem Freudova dětství byla silná láska matky Amálie. „Můj zlatý Sigi,“ říkala. Po Juliovi se narodilo ještě sedm sourozenců, ale o výsadní postavení ho už nepřipravili. „Byl-li někdo nesporným matčíným miláčkem, pak si po celý život uchovává onen pocit dobytce, onu víru v úspěch, která nezřídka k úspěchu opravdu vede,“ poznamenal Freud. V dětství dokonce slyšel prorocí staré selky z Moravy, že jeho matka darovala světu velkého muže.

Zajímavá paralela

Dva roky před Freudem se „za kopcem“ v Hukvaldech, jen hodinu chůze z Příboru, narodil jiný muž světového významu – Leoš Janáček. Oproti intelektuálnímu a kosmopolitnímu Freudovi byl Janáček svou podstatou venkovan. Jinak nalézáme v jejich životech překvapivé shody. Freud se teoreticky zabýval libidem, Janáčkovu talentu Eros sloužil („Já vím, že třeba mnohdy být skladateli v blízkosti ohně...“). Oba měli silný vztah k dominantní matce, ale nešli na její pohřeb. A pro oba zůstává krajina dětství idylickým domovem. Janáčka dokonce inspiruje k zásadnímu uměleckému obratu. Freud píše starostovi města Příboru v roce 1931: „Avšak jedním jsem si jist: hluboko ve mně pod mnoha vrstvami stále ještě žije ono šťastné příborské dítě, prvorozený syn mladičké matky, který z tohoto ovzduší, z této rodné země přijímal své nesmazatelné dojmy.“

Když jsou Sigmundu tři roky, stěhují se Freudovi nejprve do Lipska a po roce už natrvalo do Vídně, v níž se ale „nikdy necítil bezstarostně“. Sigmund naposled navštěvuje rodné město jako šestnáctiletý gymnazista na prázdninách. A poprvé se tu zamiluje. Když objekt jeho touhy, mladička Gisela Flussova, po pár dnech odjede, přesune zájem na její matku Eleonoru.

Co viděl Freud

Centrum Příboru, výhodně umístěné na návrší nad řekou Lubinou, se od časů

Sigmunda Freuda moc nezměnilo. Kromě hezké funkcionalistické radnice jsou všechny domy na náměstí původní. Vynikají masivním podloubím, pod kterým bývaly kvelby. Židovští obchodníci otevřeli obchody v neděli časně ráno, protože po začátku katolické mše v deset hodin už musel být klid. Staré domy v uličkách kolem náměstí ztratily původní vzhled a proporce postupnými přestavbami. Dnes jsou jakýmsi architektonickým gulášem z mnoha nesourodých prvků.

Po archaické kamenné dlažbě, sestavené z říčních oblázků, vodívala chůva Monika Zajícová malého Sigiho do kostela Narození Panny Marie, kde se poprvé dověděl o Bohu a pekle. V kostele se dochovala působivá gotická plastika Panny Marie. Na setkání s ženským aspektem božství ale Freud nejspíš zapomněl nebo jej potlačil, jak můžeme usuzovat z jeho paternalistické kritiky náboženství, zcela opomíjející ženský prvek božství.

Nejdůležitějším místem Sigiho dětství byla ovšem jediná místnost v patře domu číslo 117 na konci úzké Zámečnické ulice, kde bydlel s rodiči a nevlastním bratrem Filipem, později i se sestrou Annou. Zbytek domu obýval zámečník Antonín Zajíc, který měl v přízemí dílnu. Dvacet metrů čtverečních se Freudovi stalo primární scénou, na níž se odehrály všechny významné události jeho raného života – úmrtí bratra, narození sestry či náhlé a pro něj nepochopitelné zmizení chůvy, obviněné z krádeže.

Návrat proroka

Freudovo narození můžeme považovat za nejvýznamnější událost v dějinách Příboru hned po založení města v roce 1251, s trochou sarkasmu pak za naplnění smyslu jeho celkem bezvýznamné existence. Příborští svého rodáka poprvé poctili v roce 1931 u příležitosti 75. výročí narození za účasti známých psychoanalytiků a Freudovy dcery Anny. Freud jim v dopise poděkoval, „že vyznamenávají můj rodný dům (sic) pamětní deskou

událostí v dějinách Příboru hned po založení města

z ruky umělce. A to ještě za mého života a v době, kdy svět zatím není jednotný v hodnocení mé práce.“

Psychoanalýza byla podle Freuda třetí těžkou ranou, kterou věda po Koperníkovi a Darwinovi zasadila lidské sebelásce. Ukázal, že člověk, tento „vrchol stvoření“, je manipulován pudovými nevědomými silami a není, jak řekl jiný psychoanalytik Carl G. Jung, zcela pánem ve svém domě. Za vědu dnes psychoanalýzu nikdo nepovažuje. Zůstala však vlivným myšlenkovým systémem, který zásadně změnil pohled na člověka a kulturu, paradigma doby.

Freudův minisvět

Dvě totality Freudovy stopy v Příboru vymazaly. Freud se plně vrací až po změně režimu a dnes se mu v podstatě nelze vyhnout. U vjezdu na Freudovo náměstí (dříve Stalinovo a ještě předtím Hitlerovo) stojí Freudova busta. Z Freudova náměstí se Freudovou ulicí dostaneme k Freudovu rodnému domu. Cestou mineme Hotel U Freuda a pekárnu U Freuda.

Je horký letní den. Ulicemi Příboru se procházejí turisté s mapami v rukou, aby se nakonec všichni sešli u obnoveného Freudova domu, kde se fotografují. Paní Basia z Polska dokonce ulehne na kopii slavné psychoanalytické pohovky, stojící před domem. Protože je oman z mědi, docela pálí. Freudovské reálie bezděky připomene desetiletý Honzík, který si na pohovku chodí sníst zmrzlinu. Prý každý den, když je dobré počasí.

Uvnitř domu visí velká fotografie impozantního Sigmunda Freuda. Trochu evokuje oltář. Podle některých analýz posledního Freudova díla „Muž Mojžíš a monoteistické náboženství“ se Freud stal ve svých představách jakousi mojžíšovskou postavou, která lidstvu přináší osvobozující náboženství – psychoanalýzu.

Dnes jsou Freudovy myšlenky částečně překonány, psychoanalýza je na ústupu. Ve svém rodném městě je ale Sigmund Freud uctíván jako bůh. ■

Foto: Günter Bartoš, v textu jsou použity citace z publikací V. Buriáněka: Fakta a dojmy, G. Markus: Freud a tajemství duše, A. Storr: Freud

Tady se Freud dozvěděl o Bohu a pekle

Tady se formovala jeho náboženská kritika

Freudovo náměstí s vyústěním Freudovy ulice

Právětíve působící ulice za náměstím

Paní Basia na slavné analytické pohovce

O čem tak asi sní příborští zedníci?